

دیدگاه

موانع توسعه و تجاری سازی
پژوهش و فناوری

محمدصادق خیامی

کارشناس امور صنعت

بی‌توجهی به پژوهش و فناوری، از مهم‌ترین موانع توسعه و پیشرفت در مقوله تولید در کشور است. تمام کشورها و حتی کشورهای قدرتمند دنیا به این امر اذعان دارند که باید از تولید داخل حمایت شود، از همین رو در تمام کشورها قوانینی وضع شده که حامی تولید داخلی است؛ به طور قطع ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست.

تمرکز بر خود کفایی پایدار

با توجه به شرایط بین‌المللی مؤثر بر کشور، توجه به صنعت و تولید داخل در قیاس با گذشته اهمیت مضاعفی پیدا کرده است. در این راستا قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور، به تصویب مجلس رسیده و در این خصوص جرم‌انگاری هم شده است. اما وقتی درباره نگاه به تولید داخل صحبت می‌شود و یا از واژه خودکفایی استفاده می‌شود، جایگاه پژوهش در کجا قرار می‌گیرد؟

به عنوان مثال می‌گوییم در تولید محصولات فولادی، پتروشیمی و... در حدود بسیار زیادی خودکفا شده‌ایم اما باید بدانیم که خودکفایی پایدار منوط بر این امر است که در فرایند و خط تولید یک محصول، وابستگی به خارج از کشور به حداقل ممکن رسیده و حتی المقدور تأمین و تعمیر ماشین‌آلات تولید، توسط مهندسان داخلی صورت گیرد. اگر ماشین‌آلات تولید دچار مشکل شود و مهندسان کشور امکان رفع مشکل را نداشته باشند، خودکفایی به صورت پایدار، حاصل نشده است.

نکته مهم در مقوله خودکفایی پایدار با توجه به توضیحات فوق، دستیابی به دانش فنی می‌باشد. بدون دانش فنی نمی‌توان قدم از قدم برداشت. برای رسیدن به دانش فنی به پژوهش نیاز داریم. در زنجیره رسیدن به خودکفایی پایدار، پژوهش، اولین حلقه زنجیره بوده که در کشور ما مغفول واقع شده است.

حمایت‌ها بسیار ضعیف

رفع موانع تجاری سازی پژوهش‌ها، تابع مجموعه‌ای از عوامل است که حاکمیت در آن نقش اصلی دارد. برای حاکمیت این وضعیت تعریف می‌شود که صرفاً سیاستگذار و نظارتگر باشد و وارد مسائل اجرایی نشود. اما از آنجا که موضوع پژوهش با ریسک همراه می‌باشد، لازم است که حاکمیت علاوه بر سیاستگذاری، ریل‌گذاری و نظارت، درگیر اجرای مباحث پژوهشی هم شود. کمک‌های دولت‌ها در زمینه پژوهش، هزینه محسوب نمی‌شود، بلکه سرمایه‌گذاری است.

در سال ۱۳۸۹ قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات تصویب شد و این امر به منزله حمایت از طرح‌های پژوهشی و علمی است اما حمایت‌ها بسیار ضعیف است.

سال ۱۳۸۹ صندوق نوآوری و شکوفایی با سرمایه ابتدایی سه هزار میلیارد تومان تأسیس شد و تا سال ۱۳۹۶ تنها ۲۶۰۰ میلیارد تومان به این صندوق تزریق شد. این در صورتی است که علاوه بر سه هزار میلیارد تومان، قرار بود هر سال نیم درصد از بودجه عمومی کشور هم به سرمایه اولیه یاد شده اضافه شود. درست است که در این دوره کشور با محدودیت منابع مالی روبرو بود اما این انتظار وجود دارد که صندوق نوآوری و شکوفایی که پشتوانه حاکمیتی بسیار قوی دارد، مورد توجه بیشتری قرار گیرد. زمانی که این صندوق منابع مالی نداشته باشد یا با محدودیت مواجه باشد، چگونه می‌توان فعالیت‌های علمی و پژوهشی را توسعه داد؟ از طرفی از بانک‌ها هم نمی‌توان انتظار بیش از حد جهت حمایت از طرح‌های پژوهشی را داشت. بانک‌ها در بخش‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که برگشت پول سریع‌تر و مطمئن‌تر باشد. سرمایه‌گذاری در پژوهش برای بانک‌ها با ریسک همراه است، به همین جهت بانک‌ها از سرمایه‌گذاری در این بخش خیلی استقبال نمی‌کنند. از همین رو ضرورت دارد که دولت سیزدهم به این صندوق نگاه ویژه‌ای داشته باشد تا در کنار آن بتوان خودکفایی واقعی را در کشور محقق کرد.

فراهم ساختن بازنگری برخی قوانین

برای آنکه پژوهش، جایگاه پرزنگ و اثرگذاری در صنعت و تولید کشور پیدا کند، لازم است که نیازهایی تولیدکنندگان، تجمیع و از طریق یک سامانه متمرکز در اختیار دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و سایر افراد علاقه‌مند به موضوع پژوهش، قرار داده شوند تا به کمک آنها بتوان نیازهایی حوزه تولید و صنعت کشور را برطرف کرد. این یک واقعیت است که دولت با محدودیت مالی روبرو است و نمی‌تواند مانند برخی از کشورهای روی مقوله پژوهش آنگونه که باید و شاید سرمایه‌گذاری کند، ما نیز نمی‌خواهیم فشار به دولت و بانک‌ها را مضاعف کنیم ولی می‌توان قوانین این حوزه را بازنگری و فضایی را ایجاد کرد تا حداقل واحدهای تولیدی که به نحوی متعلق به عموم مردم هستند و تحت عنوان دولتی یا به اصطلاح امروزی، خصولتی محسوب می‌شوند؛ ملزم به تأمین هزینه‌ها و پوشش ریسک‌های پژوهشی شوند چرا که این مبالغ در برابر هزینه‌های سرپای این‌گونه واحدها، ناچیز است. یادمان باشد بزرگترین سرمایه پژوهشگران، فکرهاست و عموماً از پشتوانه مالی قوی بهره‌مند نیستند. پس باید مراقب آنها بود، قدرشان را دانست و با تصویب قوانین جدید و بازنگری در قوانین موجود، خیال آنها را از بابت حقوق مالکیت فکری، ثبت اختراعات و پوشش ریسک پژوهش، راحت نمود.

حذف انتخابات گزینشی

یادمان باشد کشورهای توسعه‌یافته به دنبال جوانان صاحب ایده و فکر هستند، لذا نباید فرصتی فراهم شود تا کشور از وجود چنین جوانانی محروم شود. حاکمیت باید دنبال پژوهش‌گرایی باشد نه اینکه پژوهشگر پشت در اتاق بماند و منتظر سفارش برای انجام یک طرح پژوهشی باشد. در این میان لازم است در انتخاب مدیران و مسئولان دقت لازم صورت گیرد و افرادی برای پست‌های مدیریتی انتخاب شوند که بینش و درک صحیحی از پژوهش و نیازهای حوزه فعالیت خود داشته باشند. وقتی یک پژوهشگر در مورد یک صنعت مثل نفت و گاز، ایده ارائه می‌دهد ولی مدیر مربوطه از نزدیک یک پالایشگاه، پتروشیمی یا فرایند تولید را ندیده و نمی‌شناسد، چطور می‌تواند طرح پژوهشی را متوجه شود؟ نکته دیگر آنکه ایده‌پردازی و پژوهش الزاماً نیازمند تحصیلات دانشگاهی و آکادمیک نیست، ممکن است یک نفر که حتی دیپلم هم ندارد، ذهنی شکوفا داشته باشد و با ایده‌های خود بتواند به پیشرفت و خودکفایی پایدار کشور کمک کند. مراقب باشیم دریچه ورود صاحبان فکر و خلاقیت به عرصه شکوفایی کشور با انتخابات گزینشی محدود نشود.

عکس: ایران

رئیس اتاق مشترک بازرگانی ایران و آفریقا تأکید کرد

فرش قرمز قاره آفریقا برای تجار ایران

گفت‌وگو

سفر رئیس‌جمهور کشورمان به سه کشور کنیا، اوگاندا و زمبابوه را می‌توان از مهم‌ترین اتفاقات اقتصادی دولت سیزدهم دانست. این سفر دستاوردی اقتصادی استراتژیکی داشت که در راستای آن می‌توان به تضمین امنیت غذایی کشور، صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی و رد و بدل کردن پول در قالب

تهاتر اشاره کرد. قاره آفریقا با ۵۵ کشور از نظر تعداد کشورها، اولین قاره جهان است و از لحاظ وسعت و جمعیت، دومین قاره محسوب می‌شود. بر اساس آخرین آمارهای ارائه شده، در فصل بهار ۳۲۷ هزار تن کالای غیرنفتی به ارزش ۱۲۲ میلیون و ۷۵۱ هزار دلار به ۳۶ کشور آفریقایی صادر شده و این روند در حال رشد است. در این خصوص با مسعود برهمن، رئیس اتاق مشترک بازرگانی ایران و آفریقا «ایران اقتصادی» گفت‌وگویی را انجام داد که در ادامه می‌آید.

سفر رئیس‌جمهور کشورمان
به قاره آفریقا را چگونه ارزیابی
می‌کنید؟

سفرآیت‌الله ابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور به سه کشور اوگاندا، کنیا و زمبابوه که بعد از ۱۱ سال انجام شده است را باید به فال نیک گرفت. در دوره‌های گذشته، ما نسبت به همکاری با کشورهای آفریقایی و کشورهای همسایه غفلت زیادی داشتیم. کشورهای همسایه به جمعیت ۶۰۰ میلیون نفر، بیش از هزار و ۲۵۰ میلیارد دلار گردش مالی دارد. قاره آفریقا بر اساس آخرین آمار بانک جهانی، با جمعیت یک میلیارد و ۴۵۰ میلیون نفر، حدود هزار و ۲۰۰ میلیارد دلار گردش کالایی و ۳۰۰ میلیارد دلار خدمات فنی و مهندسی دارد. بدین سبب جمعاً هزار و ۵۰۰ میلیارد دلار، در این قاره فعالیت اقتصادی و تجاری صورت می‌گیرد.

ما در این بازار مهم که ۵۵ کشور دارد، سهم کمتر از یک هزارم داریم. این در حالی است که ۳۰ درصد معادن دنیا در قاره آفریقا وجود دارد. این امر نشان می‌دهد که قاره آفریقا ظرفیت بسیار خوبی برای ایران و سایر کشورها دارد. برای توجه به این مسأله باید رویکرد دولت‌ها مشخص شود. کشورهایی که خواهان همکاری با قاره آفریقا هستند، برای تجار و فعالان اقتصادی خود، راهبردهای حداقل ۱۰ ساله تعریف کردند.

دولت سیزدهم برای جبران کم‌تحرکی (دولت‌های گذشته) در روابط خارجی که مورد تأکید رهبر معظم انقلاب است، هیچ راهی جز صادرات ندارد.

تجار ایرانی تمایل به حضور
در بازار قاره آفریقا را دارند؟

اکنون خیلی از مجموعه‌ها و صنوف تولیدی که با ما در ارتباط هستند، تأکید دارند که اگر صادرات رونق نگیرد، با کاهش تولید روبرو خواهیم شد. با توجه به افزایش نرخ ارز، ضرورت دارد که سیاست‌گذاران بیش از گذشته به مقوله بسترسازی برای صادرات کالا، اقدام کنند. از همین رو قاره آفریقا می‌تواند بهترین فرصت برای فعالان اقتصادی و تولیدکنندگان باشد تا آنها بتوانند محصولات خود را وارد بازار این قاره کنند. در حال حاضر میانگین نرخ رشد اقتصادی قاره آفریقا از میانگین جهانی بالاتر است؛ دلیل آن است که کشورهای مختلف به قاره آفریقا ورود و نسبت به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها اقدام کردند. ایران از نظر صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، پتانسیل بالایی دارد. رویکردی که دولت سیزدهم در مقوله صادرات دارد، بسیار مناسب است و تجار و فعالان اقتصادی از این نگاه استقبال می‌کنند. با توجه به چنین رویکردی، صادرات ایران به قاره آفریقا طی یک سال و نیم گذشته دو برابر شده است.

اما قطعاً ظرفیت همکاری‌های مشترک خیلی بیشتر است. بدین سبب توصیه می‌کنم راهبرد خوبی در همکاری مشترک با قاره آفریقا، توسط سیاست‌گذاران تعریف شود. مجموعه‌هایی که در این میدان (وزارت امور خارجه، بانک مرکزی، سازمان توسعه و تجارت، وزارت راه و...) می‌توانند نقش‌آفرینی کنند، باید حضور پررنگ‌تری داشته باشند و شرایط را برای فعالان اقتصادی فراهم کنند. یکی از چالش‌های ورود به قاره آفریقا، حمل و نقل دریایی است. بر این اساس ضرورت دارد خطوط دریایی منظم بین ایران و قاره آفریقا ایجاد شود، حتی اگر آن خط دریایی زیان‌ده باشد. تاجر نمی‌تواند صبر کند تا ببیند چه زمانی محصول اش صادر می‌شود. فعال اقتصادی وقتی تعهد می‌دهد باید کالای سفارش شده را ارسال کند، زمانی که چنین امری مقدور نباشد، صادرات کاشکی خواهد شد و سفارش‌دهنده کالا به تاجر ایرانی به خاطر بدعهدی اعتماد نمی‌کند.

برای حل چنین امری ضرورت دارد سیاست‌گذاران ورود کرده و از شرکت‌های کشتیرانی بخواهند که خط منظم دایر کنند و در این خصوص هم حمایت‌هایی از شرکت‌های کشتیرانی صورت گیرد. در حمل و نقل هوایی نیز باید خدمات مستقیم، منظم و متناوب ارائه شود. نبود خط مستقیم باعث افزایش هزینه تاجر خواهد شد. موضوع دیگری که سیاست‌گذار باید به آن توجه کند، حل چالش‌های مبادلات پولی است. صادرات کالا و خدمات با سود متعارف و رقابتی است لذا برای دور زدن تحریم‌ها فعال اقتصادی مجبور است هزینه قابل توجهی پرداخت کند. اگر سیاست‌گذاران بتوانند مبادلات مالی را حل کنند، دیگر فعال اقتصادی درگیر جایه‌جایی پول نخواهد شد و حاشیه سود او کم نمی‌شود. در این میان از سیاست‌گذاران می‌خواهیم برای برگشت ارز حاصل از صادرات، تدبیری داشته باشند تا صادرکنندگان با مشکل مواجه نشوند. میحث دیگری که پرداختن به آن اهمیت دارد، مشورت گرفتن از بخش خصوصی است. بخش خصوصی در کنار دولت و سیاست‌گذاران است لذا آنها می‌توانند در

تصمیم‌گیری‌ها از این بازوی مشاور و متخصص استفاده کنند. هر کس که در ایران مانده، تجارت می‌کند، تولید می‌کند و... دل به کشورش بسته است، لذا سیاست‌گذاران باید نسبت به حفظ این افراد اقدام کنند. در نهایت باید عنوان کرد که کشورهای قاره آفریقا تمایل زیادی به حضور سرمایه‌گذاران ایرانی در کشورشان دارند.

ایران با چه سازگاری می‌تواند
در قاره آفریقا سرمایه‌گذاری
کند؟

اروپایی‌ها و امریکایی‌ها معادن کشورهای قاره آفریقا را چپاول کردند. مثلاً ۵ سال پیش که به کشور تونس رفته بودم، گفتند که ۱۲ میلیارد دلار طلا از این کشور برده شده است و به ازای آن اروپایی‌ها و امریکایی‌ها یک میلیارد دلار کالا دادند. این در حالی است که ما می‌توانیم همکاری‌های بسیار خوب و هدفمندی با کشورهای آفریقایی داشته باشیم. چندی پیش هیأتی از کنیا به ایران آمد و برخی از تولیدکنندگان توانستند با تاجر این کشور قرارداد و تفاهنامه امضا کنند. ما در کسب و کارهای کوچک می‌توانیم همکاری‌های مشترکی تعریف کنیم. قاره آفریقا، ۶۵ درصد نیروی جوان دارد و ۸۰ درصد که صاحب شغل هستند،

در حوزه کشاورزی هستند. لذا کافی است مجموعه مهارتی خود را به قاره آفریقا منتقل کنیم و به آنها کسب و کارهای کوچک را آموزش دهیم تا جوانان آنها نیز صاحب شغل و مهارت شوند. با این روش ضمن اشتغال‌آفرینی می‌توان انتقال تکنولوژی (صادرات ماشین‌آلات) انجام داد و این امر برای کشور مورد هدف، اتفاق خوبی است. قاعدتاً در چنین فرایندی، دولت آن کشور سعی می‌کند شرایط فعالیت شرکت‌های ایرانی را سهل‌تر کند. نکته دیگر اینکه قاره آفریقا پول ندارد، اما این کشور الماس، طلا و منابع معدنی بسیار قوی دارد که می‌توان از آن به جای پول استفاده کرد. حتی می‌توان به جای دریافت منابع معدنی کالاهای مورد نیاز کشور چون کاکائو، دانه‌های روغنی، قهوه، چای، پنبه، محصولات کشاورزی و...

را دریافت کرد. پیشنهاد من به بانک مرکزی این است که با بانک کشورهای قاره آفریقا قرارداد ببندد و تاجر ایرانی را تضمین کند و همچنین بانک‌های کشورهای آفریقایی نیز تاجر خود را با همین شیوه تضمین کند؛ بر این اساس پایان سال تراز گرفته شود و اگر پولی کم یا زیاد شد، طرفین به شکل‌های مختلف (تهاتر با کالای) می‌توانند تفاهم کنند. در این صورت تحریم، کاملاً بی‌اثر و هزینه مالی تاجر کاشکی می‌شود. در این وضعیت مبادلات تجاری بر-در-در خواهد شد و کشورها تمایل بیشتری در همکاری با ایران خواهند داشت. از این رو پیمان‌های دو جانبه و چند جانبه ایران با کشورهای مختلف بسیار خوب است و این امر کمک می‌کند که سلطه دلار از اقتصادها کم شود. در این وضعیت می‌توان به توسعه اقتصادی کشور کمک کرد. اگر موضوعات مهم کشوری، تنگناها و چالش‌ها را به فراخوان بگذاریم، خیلی راحت‌تر و زودتر می‌توان به سمت حل مشکلات رفت. به طور قطع پشت درهای بسته نمی‌توان به نتیجه مطلوب دست یافت.

ارزیابی شما از دولت
سیزدهم در همکاری با قاره
آفریقا چیست؟

طی دو سال اخیر شاهد حرکت‌های نسبتاً بهتری در قاره آفریقا هستیم که بخشی از آن حاصل مراودات و رفت‌وآمدهای هیأت‌های تجاری و بخشی هم حاصل اقدامات وزارت خارجه و سازمان توسعه و تجارت و اتاق بازرگانی است. این امر بارقه امید را به وجود آورده است. نگاه کشورهای آفریقایی به جمهوری اسلامی ایران مثبت و خوب است. ما حدود ۷ هزار شرکت دانش‌بنیان داریم که ۵۰۰ شرکت قابلیت صادرات دارند و این هم ظرفیت بسیار خوبی برای فعالیت اقتصادی در قاره آفریقا است.

